

המסע לפולין

משלחת עמקים – תבור
יולי 2011

2011, ביולי, 19-26

משתתפים במסע:

46 חניכות וחניכים

מלווים: חנה קאופמן, תרצה ארגמן, נגה בן-יעקב

מדריך: נפתלי קראוס

עד: אריה פינסקר

קב"ט: מיכאל דרמון

לו יכולתי לכתוב

שישה מיליון שירים

ולהדליק

שישה מיליון גרות

ולהאיר

שישה מיליון כוכבים,

הייתי כותב

לכל אחד שיר

לכל אחד גר

לכל אחד כוכב –

זרקור לדורות הבאים.

ישראל הדרי

דבר מנהל בית הספר

בקיץ האחרון יצאתם למסע לפולין. המסע הזה הפך עבורכם את הדפים בספר ההיסטוריה, למציאות מוחשית שניתן להושיט את היד ולגעת בה. אף אדם לא יכול להישאר אדיש מול הזעקה האילמת של ערמות הנעליים במיידאנק או מול החדרים המלאים בשיער אדם באושוויץ, אבל מעבר לכך, המסע לפולין מהווה עבור כל מי שהשתתף בו הזדמנות לברר עם עצמו מספר שאלות מרכזיות:

השאלה הראשונה עוסקת בזיכרון השואה. לצערי יש היום בעולם אנשים רבים הפועלים בדרכים שונות ומתוחכמות (כל אחד מסיבותיו שלו) להכחיש את דבר קיומה של השואה או לגמד אותה ואת משמעותה. לצערי הרב העדים, שעדיין נמצאים עמנו ויכולים להעיד מכלי ראשון על הזוועות, הולכים ונעלמים מהעולם, חובתכם כמי שהיו במקומות הללו וראו את שרידי הזוועות להמשיך ולשמר בכל דרך אפשרית את זיכרון השואה גם לדור הזה ולדורות שיבואו אחריו.

השאלה השנייה קשורה לחיינו כאן במדינת ישראל. אחת המסקנות המרכזיות העולות מהשואה היא שאסור לנו להיות תלויים בחסדיהם של אחרים. עלינו לעשות כל דבר שביכולתנו ומעבר לכך, כדי לטפח, להגן ולשמור על המדינה היהודית היחידה בעולם, מדינת ישראל. ב"שמירה" אני מתייחס כמובן גם לשמירה על בטחונה של המדינה, אבל לא פחות חשוב מכך גם לדאגה איזו מין מדינה תהיה לנו כאן? עליכם ועלינו מוטלת המשימה הקשה לדאוג למצבה החברתי של המדינה ולמצבם של החינוך וההשכלה בישראל המהווים מרכיבים חיוניים לא פחות לעצם קיומה של מדינה זו.

השאלה השלישית מתייחסת לתפקיד המוסרי שלנו כיהודים, לדעתי, דווקא לעם היהודי כמי שעבר על בשרו את זוועות השואה, יש היום תפקיד מוסרי מרכזי בעולם: התפקיד להתריע ולהתייצב באופן גלוי כנגד כל גילוי של אפליה, גזענות או דיכוי בעולם כולו. דווקא לנו כיהודים אסור להסכים לכך שבאיזה מקום בעולם: בחבל דארפור בסודן, בקוסובו או בטיבט בני אדם יפלו לרעה רק בשל צבעם, דתם, מינם, נטייתם המינית או כל סיבה אחרת. דווקא עלינו כיהודים מוטלת היום החובה המוסרית לא לאפשר ששוב במקום כלשהו בעולם יישלחו בני אדם למחנות רק בשל העובדה שהם שייכים לגזע כזה או אחר, מאמינים באמונה כזו או אחרת.

דודו גורן

דבר ראש המשלחת עם סיכום המסע לפולין

חניכים וחניכות תלמידי י"ב : הערב נסגר מעגל. מעגל שראשיתו בקבלת החלטה לצאת למסע לפולין, המשכו בהעמקת ידע וגיבוש קבוצה, ועיקרו המסע במשעולי פולין, במקומות בהם חיו ופעלו יהודים משך מאות שנים, במקומות בהם נוצרה תרבות יהודית מקורית, וגם בגטאות ובאתרי ההשמדה בהם חוסלה אותה יהדות מפוארת.

בהצטרפותכם לתהליך ההכנה ולמסע עצמו הבעתם עמדה שמשמעה רצון ללמוד יותר ולדעת יותר על השואה, אבל בעיקר לנסות להבין מדוע המיט העם הגרמני, עם בעל תרבות מפוארת, אסון כה כבד עלינו, רק בגלל היותנו יהודים.

המסע בפולין דרש מכם תעצומות נפש, אף שלא תמיד זה נראה כך. בתהליך ההכנה ובצאתכם לפולין בעיצומו של הקיץ, ויתרתם על חופשה ובילויים, תמורת ימים ארוכים בהם נדרשתם להקשיב ולהתעניין וללמוד. העמקתם את ידיעותיכם על יהדות פולין שנכחדה. שמעתם תיאורים קשים על סבל ומוות. חוויתם את חווית השואה ממקור ראשון, באמצעות ההדרכה המעולה שהעניק לנו נפתלי, ועדותו המרתקת של אריה הבלתי נלאה. כל אלה העצימו את החוויה האותנטית שספגתם בעצם ההליכה באתרים השונים.

לא אנחנו נכריע בוויכוח על יתרונותיו או חסרונותיו של המסע לפולין, ועל מידת תרומתו הערכית של המסע לכל אחד מכם, אך ברור לי שהעמקת הידע על השואה יחד עם החוויות הרגשיות שספגתם יאפשרו לכם להתמודד טוב יותר עם שאלות על מהותו של אדם, על יצר הרע שמשתלט על יצר הטוב, ועל תוויות וסטריאוטיפים שמעוורים עיני פקחים.

לפני צאתנו למסע הגדרנו מטרות וציפיות. בשובנו מהמסע ראוי שכל אחד מכם יקיים דיון פנימי וישאל את עצמו האם השיג את המטרות שסימן לעצמו, האם עמד בציפיות של עצמו ושל הקבוצה. לא ברור לי אלו תשובות תקבלו, אבל אני מקווה שהמסע הזה הפך אתכם לאנשים יותר טובים היום. מעבר לכך אני רוצה להאמין שאמירות כמו "המסע לפולין שינה בי משהו..." , "מהמסע קיבלתי תובנות חדשות..." , "המסע עורר בי גאווה על היותי..." או "יחסי לניצולי שואה יקבל מעתה מימד אחר..." לא יתמקדו רק ב"אני היהודי" שבכם, אלא באדם בכלל. בנפש בן אנוש, ובשאיפה לחיים בהם אדם מכבד אדם רק משום היותו אדם.

הסופר דוד גרוסמן ביטא זאת טוב יותר בקטע קצר מתוך ספרו "המוות כדרך חיים":
"אינני שייך לאלה הסבורים כי השואה היא עניין יהודי דווקא. בעיניי, כל בן תרבות, כל אדם הגון, חייב לשאול את עצמו כמה שאלות קשות בהקשר לשואה ולנסיבות שאפשרו את התרחשותה. ואין אלה שאלות 'יהודיות' דווקא. אלה שאלות אוניברסליות, על היחס שבין אדם לאדם, על היחס לזר, לשונה, לחלש; שאלות על הנפש האנושית שכה קל לגרום לה להפסיק לדבר בלשון 'אני', ולהתחיל לשאוג 'אנחנו'. שאלות על היחס לכוח, על הדרך שבה אדם יכול לשמר את צלם האנוש שלו מול שרירות המנסה למחוק אותו, ועל האומץ הגדול מכל – האומץ לעשות חסד, כשכל כך קל לשתף פעולה עם הרוע."

בשם צוות המסע אני רוצה להודות לכל השותפים שתרמו להצלחת המסע ולהפקתו של הערב. לחניכים שידעו להתנהג כבוגרים ברוב קטעי המסע, לאלו שהתנדבו למשימות הרבות, לצוותים שהכינו טקסים מרגשים ועוד. לנפתלי שניהל את המסע בתבונה וברגישות עם המון נשמה, לאריה שלא התעייף מלספר, ועדותו המרתקת עשתה את המסע למיוחד במינו גם למי שכבר שמע הרבה, אבל בעיקר לחניכים שחוו אותו לראשונה. לנגה ותרצה שתמכו וחיזקו את החניכים מתוך אהבה ודאגה, ביום ובלילה, והיו שותפות מלאות בכל. לקב"ט מיכאל, לפיילוט שמעון, לנורית שנתנה בנו אמון בתהליך ההכנה ובמסע, לעמית שאחראי על הפקת ערב הסיכום, ולתומר ורזיה על עריכת החוברת.

תודה לכולם, חנה קאופמן

"לכל מקום שאני הולך אני הולך לארץ ישראל" ר' נחמן מברסלב

לחבורה המופלאה של עמקים תבור,
זוכרים את אייזיק מקראקוב והאוצר?

כמו אייזיק שהרחיק עד פראג כדי לגלות את האוצר שנמצא בביתו שלו בקראקוב, כך הרחקנו גם אנו עד פולין וגילינו את עצמנו ואת האוצר שנמצא לא רחוק, כאן, בבית שלנו, במדינה שלנו. מי יתן ונדע לשמור ולטפח את האוצר שלנו. ולואי ונדע להפיק מן המסע המיוחד הזה גם תובנות ולקחי מוסר לחיינו שלנו; לא להשלים עם עוולות ולא לעמוד מן הצד מול רוע ואי צדק לא רק כלפינו, אלא כלפי הזולת, האחר, כאן, בחברה שלנו.

עוד גילינו, קבוצה נפלאה ומיוחדת ולכל מקום שנשוב בפולין ניקח אתנו את זיכרון החוויה של המסע שלנו. נזכור את העצב העמוק בגאיות ההריגה ובמחנות ההשמדה. וגם את ההתרגשות המיוחדת בטקסים; ואת המפגש עם העולם היהודי שהיה ואבד. ולצד הסיפור הכללי ניקח עמנו מן המסע את עוצמת הסיפורים האישיים והמשפחתיים המרגשים שהעניקו תרומה מיוחדת למסע; את המפגש עם מריה ממשפחת מציליה של סבתא רינה; את ביקורי השורשים עם עילי בקוסוב-לצקי, עם סיון בוורשה, עם עמית בלודז', עם זיו בחשאנוב ואת אוהד ביוזפוב עם שירת פונאר המרגשת ביער..

ולא נשכח את שמחת המסע, את הטיש בליז'נסק ואת שירת האוטובוס המרוממת, שליוותה אותנו לאורך כל הדרך. ולא פחות מכל אלה נישא אתנו את תחושת החברות והיחד שיצרתם אתם, הצוות והתלמידים, זו שהעניקה והעצימה את החוויה.

באהבה ובתודה לכולכם,

וגם לחברות השותפות והתומכות חנה'לה, תרצה ונגה
ובאיחולי הצלחה בהמשך הדרך,
נפתלי

תלמידים יקרים!

זו לא הפעם הראשונה שלי בפולין. זו כן הפעם הראשונה שנסעתי לפולין עם תלמידים. אז נכון עברנו יחד ימים ארוכים, עמוסים ולילות לא פחות מתישים.... ידענו סערות, צחוקים, שירה קולחת והרבה הרבה ביחד

והיו גם רגעים מאד מרגשים, רגעים בהם הרגשתי גאה לעמוד שם אתכם, ללוות אתכם:

לראות אתכם מושיטים יד לחבר לעזור, לסחוב, לחבק, לעודד.

לראות אתכם צועדים בשקט מופתי ביער לופוחובה כשהלחות, החום והיתושים בהחלט בלתי נסבלים.

לראות אתכם מארגנים את הטקסים, נעמדים בצורה ראויה ומכובדת, מקריאים, מנגנים ושרים בכל הרצינות ומכל הלב.

לשמוע אתכם שרים באוטובוס שירים ישראלים בקול צלול ורם.

לראות אתכם לוקחים אחריות, בכל הרצינות.

הייתם לי המסע הראשון

ומסע ראשון לא שוכחים.

אוהבת אתכם
נגה

סיכום מסע לפולין – 2011, בית ספר עמקים-תבור

שוב יצאתי אל הדרך .

חזרתי באומץ לב במנהרת הזמן, אל שנות האופל כדי לספר את סיפורי האישי הקשה, להיות עד. להשמיע זעקתם האילמת של אלה שקולם נדם ביד רשעים זדונית.

גמעתם בצמא את סיפורי האישי, הקשה והכואב. רציתם לשמוע עוד פרטים, עוד חוויות וזיכרונות, שאלתם עוד ועוד שאלות בנסיעות הארוכות ותוך כדי הליכה, אל אתרי ההריגה והחזרה מהם, כי פשוט כל כך בלתי מובן, ולא יאומן.

זעקת הנספים לא נשמעת, שם, השקט והדממה שולטים וממחישים את זוועות התקופה ההיא. מה ריתק אתכם לסיפורי זוועות אלו ?
אולי אני, איש העדות שהיה שם, ומביא עמי תעצומות נפש.
הבאתי עמי סבלנות אין קץ, מסירות ושליחות קודש, הבאתי תקווה וגאווה, נשאתי עימי "תרמיל" האתמול המלא ייסורים, כאב ועצב, טענתי אותו בייעוד, תקווה והבטחה לזכור !

אני האדם המבוגר הייתי לכם חבר, ואולי למודל של עמידה יהודית, בתקופה בה האדם איבד כל צלם אנוש, וכששרנו שירי קודש בבתי הכנסת שם, ראיתם יהודי, ללא גיל, מאיר ומעשיר מסורת של אלפי שנות עמידה בגלות שירתי התנגנה לה ביחד עם קולותיהם החרשיים של הנספים והייתי לעדות חיה ולחותם בליבכם.

הייתי סב גאה המהלך ביניכם, באותם מקומות שהנורא מכל התרחש, עוצמת גאוותי בכם נטעה בי כוח ואמונה – כדור הצעיר, דור העתיד, המוכן לשאת את הלפיד ולהעבירו הלאה לדורות הבאים.

הייתם עדים ושותפים לתחושותיי, שכך היא נקמתי הגדולה בנאצים ועוזריהם, נתמלאתי בגאווה עצומה להיות יחד אתכם, שם על אדמת הדמים, באתרי ההרג, עם דגלי ישראל תוך שירת התקווה, הסמלים לעצמאותנו לחזור אתכם, נוער ישראלי, הגאה בארצו הדמוקרטית והחופשית שאו את לפיד האש בלבבותיכם הלאה בבטחה ובהבטחה לזכור, ולא עוד.

אריה פינסקר – איש עדות

אריה הוסיף הרבה למסע עבורי.
בסיפור הכללי ובשיחות האישיות תמיד היה לו מה להוסיף.
בכל מסע הוא חוזר הנה עם שמחת חיים.
אנחנו מקווים שגם אנחנו נתנו לך, אריה, משהו משל עצמנו.
ירום חזן, מתוך שיחת הסיכום

ערב היציאה למסע – יום שני, 18.7.11

שעת לילה מאוחרת, האוטובוסים חונים בבית הספר, תאיהם פתוחים. אנו מסמנים מזוודות: אדום הוא הצבע שלנו – ומטעינים. אורזים עוגות בקרטונים, נפרדים מאבא, מאמא, מהחברים ויוצאים לדרך, לנתב"ג. בשעת לילה כזו הנסיעה קצרה וחלקה, וכעבור שעה אנחנו פורקים מזוודות בטרמינל 3, עוברים בידוק בטחוני ובדיקת דרכונים ומגיעים למתחם הדיוטי פרי, כשנותר לנו זמן קצר לקניות קטנות. ב-04:00 "בורדינג", והמראה... ואנו יושבים במטוס מלאי ציפיות ותקווה למסע מוצלח.

זה מתחיל כשאורזים את התיק, עוד חולצה למקרה שיהיה קר ועוד כמה שקלים למקרה שנרצה איזה שוקולד בדרך והנה אנחנו כבר בבית הספר. ערב, חם אבל נעים. מרגישים עצב כשנפרדים מההורים. אבל זה לא זה. העצב מיד הופך להרגשה מוזרה, רגשות מעורבים: שמחים על הנסיעה עם כל החבר'ה אבל יודעים שזאת הולכת להיות נסיעה קשה וכואבת.

אחרי זמן מה של נסיעה מגיעים לשדה התעופה, עוברים את הבדיקות, מעלים את המזוודות ועולים למטוס. זהו, עזבנו את ישראל, מדינת היהודים, בה אנו מוגנים וחזקים ואנו בדרכנו למקום בו לעולם לא היו היהודים מוגנים ובו נטבחו מיליונים מהם.

במהלך הטיסה, בערך מעל יוון עולה השמש, יום חדש עולה על אירופה ואנחנו מתקרבים לנחיתה בוורשה. שלט חגורות הבטיחות נדלק, בתי האבן הכפריים של פרוורי וורשה מתגלים בין העננים וההתרגשות מגיעה לשיא. כעבור כמה דקות אנו נוחתים, הגענו. ההתרגשות מתחלפת בלחץ שנזכור את הדרכון וניקח את המזוודה הנכונה.

זהו, יוצאים משדה התעופה, חום לא צפוי מקבל אותנו בפולין והעייפות מהלילה עוד לא נעלמה. אבל בכל זאת, הרגשת שליחות ממלאת את הגוף ואנחנו מתחילים את המסע....

ליעד נעמן

הדרך לפולין נראית רגילה כמו כל טיסה, אבל הפעם זאת לא טיסה רגילה, זאת טיסה אל העבר, לנסות להבין לקלוט, לראות בעיניים דברים שבארץ אי אפשר לראות ולחוות חוויה של פעם בחיים. כל המצב הזה קשה, העובדה שגוני לא פה לעבור את החוויה הזאת איתנו מקשה מאוד, אבל אין ברירה להתמודד ולנסות להפיק מהמסע הזה כמה שיותר... פולין.

זה תמיד נשמע משהו גדול, רחוק, לא קשור אלינו, אבל הנה זה פה, אני נמצאת בפולין, במקום שבו נרצחו מיליוני יהודים ומיליוני אנשים שלא היו מהגזע הארי. כל זה קרה מתחת אפם של תושבי אירופה והעולם כולו מבלי שאיש ניסה לעצור את מעשיהם הנוראים של הנאצים.

אני מקווה שאני אצליח לעבור את המסע הזה ולהבין לפחות קצת דברים שעד עכשיו פשוט המוח שלי לא היה מסוגל להבין. אני מקווה שאני לא רק אבכה, אלא שגם אצליח ליהנות מהצחוקים וההווי של השכבה שיפיקו קצת את העצב והכאב. ...אני מקווה שהמסע יעבור בשלום ועל הצד הטוב ביותר!

תם אברמוביץ, מתוך יומן המסע

יום מס' 1 (יום שלישי, 19.7.11)

בשעה 07:30 נחתנו בוורשה. במהירות מעמיסים מזוודות על האוטובוס הענק, מתוודעים לשני הנהגים המסורים שילוו אותנו לאורך המסע, ולפיילוט (המדריך המקומי) שמעון שליונסקי. מתחילים את המסע באוקופובה, בית הקברות היהודי של וורשה. דרך המצבות והסיפורים שהן מספרות אנו נפגשים עם יהדות ורשה על כל גווניה בתקופה שלפני השואה ומבקרים גם בקברי אחים מתקופת המלחמה. בהדרכת נפתלי אנו חווים את התחושה שהמצבות הן אות ושריד לחיים יהודיים עשירים, שהתנהלו כאן במשך מאות שנים, עד לשואה. בהמשך היום מסיירים ברחובות ורשה היהודית: שומעים הדרכה ליד קטע מחומת הגטו, מבקרים בביה"כ נוז'יק, כנסיית המומרים, גן קרשינסקי, בית היתומים של יאנוש קורצ'אק, וכיכר השילוחים – האומשלגפלאץ. ב"עיר הפולנית" אנו מצטלמים ליד אנדרטת החייל האלמוני, עורכים סיור חטוף בכיכר העיר העתיקה (המשוחזרת) ובאנדרטה המתארת את המרד הפולני. לאחר יום ארוך וגדוש אנו מגיעים בשעה 21:30 למלון.

פולין ממש ירוקה ופורחת, לא יאמן שבמקום כזה נרצחו כל כך הרבה אנשים. אני חושב על זה כל יום כשאני מצלם את המסע וזה ממש מעציב אותי, שדווקא במקום שנראה כמו גן עדן אנשים חוו גיהינום שכזה.

גיא ציפורי

המסע שינה את גישתי לשואה. לפני המסע השואה נראתה ונשמעה לי כמו מספר אסטרונומי ובלתי נתפס של קורבנות. אחרי המסע אני רואה את השואה מורכבת מסיפורים אישיים שקל לי יותר להתחבר אליהם ולהבין אותם. הבנתי גם שהמדינה שלנו אינה משהו מובן מאליו.

ירום חזן, מתוך שיחת הסיכום

'פעם לא הייתי ככה.

**פעם לא הייתי זוכר מה רציתי לשכוח ושוכח מה הייתי רוצה לזכור.
היום אני מבין מה זה להיות זכר, להיות זכר זה לזכור ולזכור ולזכור.**

מאיר אריאל, מתוך "אדם רודף את שחסר לו"

יום מס' 2 (יום רביעי, 20.7.11)

התחנה הראשונה: טרבלינקה. בקרחת היער בה אנו מבקרים לא נותר זכר למחנה ההשמדה עצמו, שעל שטחו רחב הידיים מוצבת היום אנדרטה מרשימה. אנחנו משוטטים בין האבנים, מנסים לאתר שם מוכר על מצבה, כדי להדליק לידה נר נשמה. בהמשך – מקיימים טקס מרגש ואריה, העד שלנו נושא קדיש המעביר בנו צמרמורת. מטרבלינקה עוברים לקוסוב לאסקי: עיירה בסמוך לטרבלינקה, בה חיה משפחת הסבא של עילי דוד המספר לנו על המשפחה, בסמוך לשרידי בית הכנסת של העיירה. ממשיכים לטיקוצ'ין. עיירה שלפני המלחמה רוב תושביה היו יהודים. בבית הכנסת הגדול אנו רוקדים את 'ריקוד השרל'ה' ומפיחים חיים בקירות הדוממים. מכיכר השוק, שם אספו את יהודי טיקוצ'ין בזמן המלחמה והובילום לבורות הירי אנו נוסעים באוטובוסים לאט בדרכם האחרונה: יער לופוחובה. נכנסים ליער בדממה. השלווה מטעה. כאן, במעבה היער, נרצחה קהילת יהודי טיקוצ'ין באוגוסט 1941. רק מעטים שרדו. בטקס קצר אנחנו מדליקים נר לעילוי נשמתם. בדרכנו למלון בלובלין קורה הבלתי צפויה: חל שינוי חד במזג האוויר וסערה פתאומית פורצת. עצים אדירים נופלים על הכביש וחוסמים את דרכנו. במאמץ ובכוחות משותפים מצליחים בחורינו להזיז את אחד העצים שחסם את דרכנו. הדרך הייתה חסומה גם בכבישים חלופיים ולמלון בלובלין אנחנו מגיעים בשעה 01:00, עייפים ורעבים.

אבנים

אבנים גדולות
אבנים קטנות
מצבות, יריות.

אבני מדרך,
אבני בניה
משרפות
ופריחה

גרמנים
יהודים
אלוהים!

מה שנשאר לי בחיים,
זה רק אבנים.

עמית חסון

כמה שנבקר בפולין לא נאמין.
לא נבין מה שהיה.
אני כל הזמן דמיינתי: בכל מקום שהיינו חיפשתי משמעות.
...אתה רק רוצה לדעת עוד.

עומר לוי, מתוך שיחת הסיכום

...הגענו לטרבלינקה, זה היה היום השני של המסע. אנחנו הולכים כמה צעדים ומגיעים למחנה, אם אפשר לקרוא לזה ככה, אולי משהו יותר כמו ערימה ענקית של אבנים שכתוב עליהם שמות ואבן אחת גבוהה במיוחד ולמרגלותיה כמה זרים. אני לא תמיד מצליחה להבין או לקלוט. אני חושבת שהרגעים שהכי נוגעים לי והכי חשובים לי הם הרגעים בהם אני מגלה ומבינה. אלו קטעים יחידים בחיים שלנו שבהם אנחנו מצליחים לתפוס את העניין ולהיכנס לתוך העולם הזה שבנו. זהו רגע יקר מפז ואצלי הוא לא קורה הרבה. בטרבלינקה הרגע הזה הגיע. אני חושבת שזה המקום היחיד שבו פגעה בי המציאות כל כך חזק וזה מוזר מפני ששום דבר מוחשי לא נשאר שם, כלומר, אין שם שרידים כמו באושוויץ או מיידאנק, רק אנדרטה גדולה. הלכנו שם והבטנו באבנים. פניתי לאריה, שאלתי מה הוא רואה וברגע שהוא הסתכל לי בעיניים ושמעתי את הרעד בקול שלו, לא יכולתי שלא לבכות ולברוח משם. אבל אריה לא וויתר ותפס אותי ועודד אותי. הוא אמר לי שהכל בסדר עכשיו ויש לנו מדינה וצבא ואנחנו חזקים מכולם. הרגע הזה מונצח אצלי לתמיד.

אילת אופיר

כששאלו אותי למה אני רוצה לצאת למסע, אמרתי "כדי להבין יותר טוב". למרות שהייתי פה עדיין קשה להבין באמת מה היה.

תמר סבט, מתוך שיחת הסיכום

המסע חיבר אותי ליהדות. להווי החסידי. לעובדה שדרך חיים ותרכות שלמה נמחקו עם השמדת יהדות פולין. עמוס שדה, מתוך שיחת הסיכום.

יום מט' 3 (יום חמישי, 21.7.11)

מיידיאנק. מפגש ראשון עם מחנה השמדה. המחנה שוכן בשוליה של לובלין בקרבה בלתי נתפסת בין עיר גדולה ותוססת לבין מחנה ריכוז והשמדה. אנו צועדים ברחבי המחנה בעקבות סיפורה של הלינה בירנבאום, ששרדה את המחנה ואת השואה, אך איבדה בו את אימה ואת משפחתה. מקיימים טקס ליד המשרפות ומקבלים מכתבים מהבית. החוויה חזקה ומרגשת.

ממיידיאנק אנו נוסעים לסיור בלובלין, לומדים על העיר ועל חיי היהודים שהיו בה דרך סיור בשכונות הגטו, שהוקם לרגלי המצודה.

לעת ערב מגיעים לקז'ימיז' דולני. מחוץ לעיירה מתעכבים ליד קיר המצבות שהוקם כאנדרטה במקום בו שכן בית הקברות היהודי. על סגולותיה של העיירה, ועל אסתר אהובתו של קז'ימיז' אנו שומעים בכיכר העיר. מסיימים את היום בסיור קצר על גדות הויסלה, הנהר הרחב והארוך שחוצה את פולין מדרום לצפון, וחוזרים למלון.

היום השלישי למסע:

התעוררנו לבוקר קריר וגשום ועשינו את דרכנו למאיידינק. כשהגענו למקום הרושם הראשוני שלי היה המראה המרהיב, הכל ירוק, עצום, שדות ענקיים... ואז ניצבת מולי האנדרטה הגדולה בכניסה, נותנת תחושה של עוצמה, תחושה שמקטינה אותי...

כשנכנסנו לתאי הגזים המחשבות על מה שקרה בדיוק במקום בו אני עומדת זעזעו אותי. אלפי יהודים הוכנסו לאותם צריפים בידיעה שהם הולכים לקבל מקלחת חמה ובעצם הם הובלו למותם, נחנקו בייסורים למוות.

נכנסנו לצריף נוסף שבתוכו כלובים המלאים בזוגות נעליים מאובקים. מראה הנעל הקטנה של אחד הילדים היהודים היה עצוב, קשה לעכל את מספר הילדים שנרצחו ועוד לא מיצו כלום בחייהם פשוט בלתי ניתן לתאר.

אנחנו ממשיכים ללכת ובסוף המסלול מגיעים למשרפות, תנורי ענק אליהם הוכנסו היהודים. הרעיונות והשיטתיות של הנאצים היו פשוט לא שפויים, ולא יכולתי להרגיש שום דבר חוץ מהלם...

לאחר הסיור שעשו לנו במחנה חילקו לנו את המכתבים מהבית. תפסתי לעצמי פינה וקראתי את המכתבים מאמא, אבא, אחותי ומעוד כמה חברים. המכתבים ריגשו אותי והזכירו לי את המזל הגדול שיש לי: זכיתי למשפחה, לחברים, זכיתי לחיים. כל זה בצל הידיעה שמיליוני יהודים לא זכו להכיר מה זה בית, מה זו משפחה שלמה ומתפקדת, מה הם חיים נורמליים ללא פחד יום יומי על חייהם.

יצאתי ממיידיאנק עם המון סימני שאלה אבל מה שבעיקר היה משמעותי בשבילי זה שהיום הזה גרם לי להבין שאני חייבת להעריך יותר ולהגיד תודה על כל מה שיש לי.

תמר סבט

פרח / צרויה להב

מי שלחץ על הדק
דם את ליבו מכתים
במלחמות לצדק
גם ילדים מתים.
את החיים לקחו לך...
שם, בעפר ותכלת
חלקת שלום ישנה
נומי פרח, נומי
נומי ילדה קטנה.
את החיים לקחו לך
הו, מלחמות קדושות
מלאכים בכו לך
בעיניים יבשות.
את חיובך, תינוקת,
קברו באדמה
איך צומח שקט
מתוך המהומה.
את החיים לקחו לך...
בחלומך ברוח
חרוז למנגינה
נומי פרח, נומי
נומי ילדה קטנה

פרחים מבצבצים מפעם לפעם, בצהוב ורוד תכלת ולבן. רמוסים ומעוכים איפה שפעם הלכו אסירים והיום הולכים תיירים. יש גם פרפרים שעפים מפה לשם ונוחתים על העשב ועל גדר התיל שמקיפה את מיידאנק ועושה לה מין מסגרת חלודה ישנה ומכוערת. זה בא לי כל כך טבעי פשוט לרוץ בתוך העשב הגבוה הזה ולשכב בתוכו. זאת גם האווירה הזאת, של כל החבר'ה בחו"ל. כשאנחנו מתחילים ללכת בתוך העשב, השמיים מתחילים להתקדר. וכשאנחנו עומדים כולנו ליד תאי הגזים, אני כולי נשטפת בגשם ודמעות. כי מיידאנק זה באמת, באמת מקום יפה. ולרגע, גם אם הוא היה קטן, הצלחתי לראות אותו ככה.

סיון שץ

במיידאנק שמענו את הסיפור של הלינה, שאיבדה את אמה בדיוק באותם תאי גזים אותם ראינו לפני שנייה. שם, ליד התאים האלו, ברגע ששמענו את העדות עלו לי הדמעות בפעם הראשונה במסע. הלינה, ילדה שאיבדה את אמה, הצליחה להמשיך בחייה ולשרוד את המלחמה, למרות שאיבדה את הדמות הקרובה ביותר אליה, את הדמות שמנחה אותה בחיים, את הדמות ששומרת עליה. זה גרם לי להרגיש הערצה כלפי הילדה הזאת, היא הייתה כל כך חזקה, והרצון שלה להמשיך בחיים גם אחרי שאיבדה את אמא היה חזק מהכל. חשבתי על עצמי במקומה: מאבדת את אמא, מנסה למצוא את הכוח להמשיך ולשרוד את המלחמה הנוראית הזאת, אבל לא מבינה איך אפשר להמשיך בחיים בלי אמא. מרווה מענית

לבננו האהוב

לפני זמן, העליתי בבית, במשפחה, את השאלה: מהו הדבר הכי חשוב שיש לנו? מהו הדבר שאנשים שונים מנסים להציל ולשמר במקרי חירום? מסתבר שגם אנחנו, כמו גם רוב האנשים (כפי שעולה מתחקירים של מכבי האש שלמשל), במצבים קיצוניים, מנסים להציל את האלבומים וספרי הזיכרונות השונים!

בטבע, בכל סוגי החי – המאמץ המרכזי והעיקרי שנעשה על ידי כל חי הוא המשכת הקיום ושימור הגנום... והגזע! זה החשוב והעיקר, ואין אחר!

הנאצים (ומתאים לנו לומר כאן – "יימח שמם וזכרם"), הבינו את העיקרון הזה ובעצם מעשיהם ניסו, במאמץ אדיר, לבצע את הרעיון הזה הלכה למעשה. למחות את הגזע היהודי מעל פני האדמה ואתו כמובן כל זכר וזיכרון.

העובדה שאתה כאן עכשיו, יחד עם החברים שלך ורבים אחרים, מסיירים באזורים בהם נעשה ניסיון החיסול, במחנות ובבתי הקברות, בתי הכנסת והמוזיאונים, עובדה זאת אומרת בפשטות: הנאצים נכשלו ו-"עם ישראל חי!"

תנו כבוד מיוחד לצוות שהכין אתכם ושהביא ומלווה אתכם למקום הזה בו אתם נמצאים עכשיו, מכיוון ובמעשה הזה אתם מוכיחים ומממשים הלכה למעשה את האמירה הזו (שעם ישראל חי). ובעיקר – תנו כבוד רב והביעו הערכתכם בגדול לאדם שאתכם, העד החי, מר אריה פינסקר, שבעצם נוכחותו והליכתו אתכם, חזרתו למקום הנורא הזה, מעשה שלבטח עולה לו בתעצומות נפש קשות, מקיים את החשוב מכל שהוא כאמור – שימור הזיכרון לדורות הבאים... ובכך להוכיח את ניצחון העם היהודי על הצורר הנאצי.

ואתה, ילדנו האהוב והמיוחד, לבטח מבין עכשיו קצת יותר טוב, את הערכים שלנו, המעשים אותם אנחנו עושים בשגרת חיינו... ובעיקר את המאמץ לקיום המשפחה המאושרת יום יום ושעה שעה... עשה ניסיון קטן עם עצמך – עצום עיניים ונסה לחשוב על נער, ילד ואפילו מבוגר, שבאחת באים ו"חותכים אותו מהחיים" ולא משאירים אחריו – לא זיכרון ולא זכר... ומכאן, חשוב על כל הטוב שיש לך בחיך, על הבית, על השפע ועל המשפחה...

מכאן, באופן טבעי, וכפי שאתה לבטח מבין טוב יותר היום, הדברים היותר חשובים שאותם ניצולים הצליחו להציל ולשמר לא היו אוצרות זהב וכסף, ובטח שלא מכשירים או נכסים, אלא מכתב, סיפור... ובעיקר – והכי חשוב – זיכרון בצורת תמונה!...

באהבה גדולה אמאבא

מתוך מכתב הורים לנ.פ.

לתומר:

...איני יודע אילו תובנות אתה מפיק מהמסע למחנות ההשמדה בפולין וממסע ההכנה שעשית בארץ, בביקור ביד ושם ובפגישות עם שורדי שואה והסיפורים שלהם. מה שבאמת חשוב הוא שתיקח חלק מהחוויות שעברת ותעבור בנושא, תפנים אותן, כי החיים באמת הם לא דבר מובן מאליהם ואם הם ניתנו לך תמצה אותם בדרכך בעוצמה, בלי לחשוש וכמובן בלי לפגוע באחרים במתכוון ובמיוחד בקרובים לך, משפחתך והחברים הקרובים. מצד משפחתי לא הזכירו מעולם את נושא השואה, כי במעגל המשפחה הקרוב לא היו אנשים אשר נלקחו למחנות ההשמדה או היו במדינות תחת הכיבוש הנאצי. כשהיינו בהפלגה לרודוס לפני מספר שנים, הראיתי לכם את שרידי בית הכנסת שבפתחו הקימו אנדרטה לזכר חברי הקהילה היהודית אשר נלקחו למחנות ההשמדה, קרובי משפחה שלי מצד סבא אריה אכן נרצחו במחנה ההשמדה באושוויץ. הם הוסעו באניות ורכבות מרודוס עד פולין בשביל להירצח!

אני מצרף קטע ממכתב של אבא לבנו הטייס אשר יצא למחנות ההשמדה:
"בני"

כשתלך בין ובתוך מחנות ההשמדה, השתמש בכוח הדמיון
אל תסתכל למטה, אל תחפש עפר ואפר, אלא הרם עיניך מעל פני האדמה
אל תביט היטב, אל תקשיב היטב, אל תתאמץ להרגיש, אל תחשוב היטב... כי לא תצליח!
אך אם תשתמש בכוח הדמיון אולי תצליח:
תראה אלפים ורבבות של נשמות טהורות עומדות בטורים ארוכים לאורך פסי הרכבת ומנופפים אליכם את ידיהם בשלום; רבבות נשמות עומדות במחנות ומצדיעות לכם, אלפי נשמות המחבקות אתכם, האוהבות אתכם, קצינים וטייסים של עם חופשי בארץ קודשנו."

אני מקווה שהמסע יתרום לך במובן האישי בהבנה שאתה צריך לסמוך על עצמך כיחיד ושעלינו כעם להמשיך להיות חזקים צבאית וכלכלית, כי הסביבה מטעה. ישנן תהפוכות גדולות בחיינו האישיים וגם במה שקורה סביבנו: היום יש שלום, מחר יש מלחמה או אינתיפאדה. היום יש שפע, מחר יכול להיות משבר כלכלי. תמצה ותפיק מחייך את המרב. תתעקש ואל תוותר על החלומות שאתה רוצה להגשים. תתאמץ, תלחם והם יתגשמו ברובם!

באהבה גדולה

אבא

יום מס' 4 (יום שישי, 22.7.11)

בלז'ץ. מחנה השמדה מקבוצת מחנות ריינהרדט. באתר המחנה אנדרטה רבת עוצמה וסביבה שמות המקומות מהם באו היהודים למחנה. את הטקס אנו מקיימים ליד שלט העיר שממנה באה משפחתו של קאי שפורר.
אנו נפגשים עם מריה, חסידת אומות עולם. מריה ובני משפחתה הצילו ממוות את רינה פיינמסר, דודתה של נעמה שץ, אמא של סיון.
ממשיכים לכפר יוזפוב. כאן חיה משפחתו של אוהד שובל. בפתח בית הכנסת, שמשמש היום מוזיאון, סיפר אוהד בהתרגשות על המשפחה ועל סיפור ההצלה של סבו. ביער הסמוך לכפר אנו מגלים קברי אחים מוקפים בגדרות עץ. במקום נידח זה הושמדה קהילת יהודי יוזפוב. לא הכנו טקס, אבל אוהד מאלתר טקס פרטי ומרגש משלו.
בהמשך אנו מגיעים לליז'נסק לביקור בקבר הרבי אלימלך מליז'נסק: לומדים על תורת החסידות ועל חיי החסידים שחיו בפולין. רוקדים ריקודים חסידיים ומקיימים 'טיש' סביב השולחן בקבר.
בדרכנו לטרנוב, אנו עוברים בז'שוב, עיר הולדתו של מאיר יערי שהיה ממנהיגי השומר הצעיר וחבר קיבוץ מרחביה.
עם ערב אנו מגיעים למלון ומקיימים קבלת שבת כהלכתה: מברכים את בוא השבת בנוסח מזרעי, מקדשים, שרים שירי שבת ואוכלים ארוחה חגיגית.

"היא (מריה) התיישבה לידי והחזיקה את היד וחייכה אליי וכשקמתי לספר את הסיפור של רינה עלו לי דמעות בעיניים והייתה לי צמרמורת בכל הגוף.
לא חשבתי שזה ייגע בי כל כך..."

סיון שץ

יוזפוב:

אושויץ, טרבלינקה, מאידנק, בלזץ – אלה השמות שחולפים במחשבות על המסע המתקרב לפולין. אלה השמות שעוברים לך בראש כשמישהו מזכיר את השואה, אלה השמות שהשבים מהמסע מזכירים ללא הרף כחוויה חזקה ובלתי נשכחת, ועם זאת, במבט לעתיד, אלה לא המקומות שאזכיר באוזני שואלים כאשר יתעניינו במסע.

הגעתי לטרבלינקה וניצבתי מול שדה של אבנים. 17 אלף האבנים לא הפכו למראה מוחשי של 17 אלף אנשים הנרצחים ביום אחד. עמדתי ליד הר האפר במאידנק והגרגירים לא קמו לחיים. ניגנתי בבלזץ בעודי עומד על אנדרטה שכולה אבנים שחורות אך העבר השחור של המקום לא עמד לנגד עיניי, ולבסוף, שמעתי את סיפורו המדהים של אריה בבירקנאו אבל את התמונה של 2000 איש נדחסים בסבל וצעקות לתא הגזים ההרוס שלידי פשוט לא יכולתי לדמיין. פולין של שנות ה-30 וה-40 קמה לתחייה בראשי בעיירה קטנה בשם יוזפוב, עיירת ילדותו של סבי, אלי שטיבל. שם המסע האישי שלי קיבל תפנית.

במשך המסע נפתלי הזכיר פעמים רבות את חשיבות הכתובות האישיות של חברי המשלחת למסע והוא לא יכול היה להיות יותר צודק. הקשר האישי שלי למקום פתח את דימויני ולרגע יכולתי לראות את סבא שלי כילד משחק עם אחיו ברחובות העיירה. עמדתי מול חברי המשלחת שלנו וחברי המשלחת של מעלה שחרות וסיפרתי להם את סיפור המשפחה של סבי. ההבנה שהסיטואציה הזאת כל כך לא מובנת מאליה לא איחרה להגיע ואיתה גם ההרגשה המיוחדת – זה המקום שלי.

לעמוד מול חבריי ולהזכיר כבדרך אגב שאני השטיבל הראשון שחוזר לכאן ולהבין לפתע כמה אני מתרגש מזה. לקבל לחיצת יד חמה מאריה שעומד מולי עם חיוך מתרגש על הפנים לאחר שסיימתי לספר את סיפור המשפחה. להסתכל בתמונות בבית הכנסת הישן של העיירה ולזהות שם של רחוק משפחה מוכר. לשיר את "פונאר" ליד בור ההריגה ביער הסמוך ולדעת שחברים של סבי נרצחו שם. להניח זר פרחים ולהדליק נר זיכרון לזכר נרצחים מעיירה שהיא חלק ממני. כל אלה גרמו לתחושת השייכות למקום לבעור בי חזק מתמיד ותחושה זו ממשיכה ללוות אותי עד היום.

עצוב לי שלא הספקתי לשתף את סבי בחוויותי מעיירת הולדתו, ועל אף שאמר תמיד ששנאתו למקום גדולה, אני בטוח שהיה שמח לשמוע שנכדו הגיע ליוזפוב והדליק נר זיכרון למשפחתו וחבריו, שם, במקום שהתחיל את מסע חייו.

אוהד שובל

יום מס' 5 (יום שבת, 23.7.11)

טרנוב. פוסעים באזור השכונה היהודית ומבקרים בבמת בית הכנסת הגדול, שריד למבנה המפואר שחרב. ממשיכים לקראקוב, עיר הבירה בתקופת המלחמה. בקראקוב חיים היום מעט יהודים, אבל פאר בתי הכנסת שלה חי וקיים. מסיירים בשכונת קאז'ימיז', בה חיו יהודי קראקוב ובתי כנסת עתיקים וחדשים מפארים אותה. בשל השבת בתי הכנסת סגורים, פרט לאחד בו אנו מבקרים. חוצים את הויסלה דרך הגשר עליו צעדו יהודי קראקוב בדרכם מקאז'ימיז' לגטו שהקימו הגרמנים בשכונת העוני פודגוז'ה. לומדים על גורל יהודי קראקוב בכיכר השילוחים, ליד מיצב הכיסאות המרשים. בפינת הכיכר אנו מצטופפים באולם קטן, שפעם היה בית מרקחת ושומעים על הרוקח הפולני תדאוש פנקייביץ', חסיד אומות עולם שעזר ליהודים בגטו והציל רבים מהם. פלאשוב. בדרך לאתר חולפים על פני בית החרושת של אוסקר שינדלר, שהציל במפעלו למעלה מאלף יהודים מקראקוב. פלאשוב, מחנה עבודה נודע לשמצה בפיקוד אמון גת, משמש כיום פארק להנאת תושבי העיר. רק שרידי בורות הקבר והאנדרטאות מעידים על שקרה שם. לקראת ערב אנו מגיעים לסוקיניצה: כיכר העיר העתיקה והשוק המפורסם של קראקוב. מטיילים, קונים מזכרות, אוכלים ונהנים מכמה רגעים של פנאי. במלון, לאחר ארוחת ערב, אנו נהנים ממופע שירים וריקודי פולקלור פולניים ומצטרפים לרקדנים בשמחה.

מאז ומתמיד נראה לי חשוב שצריך להעביר את הסיפורים האלה הלאה. אני, למשל, בקושי יודעת על הסיפור של סבא שלי וחשוב לדעת ולהכיר את הסיפורים כדי להעביר אותם הלאה לדורות הבאים. פרח שחר, מתוך שיחת הסיכום

תמיד אזכור את התחושה שמלווה אותי במסע. הייתי מאוד רוצה "להיות שם". כשביקרנו באתרים הרגשתי רצון להביך, להרגיש ולדעת איך זה היה להיות שם. המסע גורם לי גאווה להיות ישראלי, ללכת במחנות עם דגל ישראל ביד ולהתגאות במדינה. הדר כהן, מתוך שיחת הסיכום

המסע שלי לפולין:

האחים שלי אמרו שרק כאשר אגיע לפולין, אני אפנים את מה שקרה שם. אז ארזתי מזוודה, הגעתי לבית ספר, נסעתי ביחד עם חברי לשכבה לנמל התעופה, ומשם טסנו למדינת פולין כדי לדעת, ללמוד, להרגיש ולהפנים.

בעבר, כששמעתי את המילה "פולין" עלו לי אסוציאציות של רצח, מוות, מלחמה ושואה. פולין הייתה ארץ דמים שתוך שש שנים איבדה תשעים אחוז מתושביה היהודים. אמנם פולין של 2011, היא אינה זו שדמיינתי. אני לא יודע אם זאת תוצאה של חלוף הזמן, או של מאמצים של שלטונות פולין, אך הרושם שקיבלתי ממדינה זאת היה שמדובר בארץ יפה, נקייה ושקטה, שרק כמה מצבות ומוזיאונים שקיימים בה מקשרים בינה לבין התקופה ההיא. הבנתי שלמעשה אצטרך ללמוד קשר זה בעצמי. עזרו לי ההסברים של נפתלי, העדויות של אריה, הסיפורים של חברי למסע וגם התמונות, השירים והשרידים שנשארו מאותה תקופה. כל אלו הפכו את החוויה שלי מהמסע למוחשית יותר ומרגשת יותר.

שמונה ימים של ביקורים באתרים כמו אושוויץ, טיקוצ'ין ויער לופוחובה, השפיעו עליי רבות, והם ייחרטו בזיכרוני לעוד הרבה זמן. עם זאת, הרגשתי שפספסתי את המטרה העיקרית שלשמה יצאתי למסע- ההפנמה. למעשה, המראות היפים של פולין ומזג הרוח המאופק של תושביה, הפכו את הנושא לקשה יותר לתפיסה.

רק לפני כשבוע וקצת, כשחשבתי קצת יותר לעומק, הבנתי למעשה שזאת הייתה המטרה של המורים והמדריכים: להראות לנו שכמה שלא ננסה, לא נוכל להבין באמת מה קרה שם. יחד עם זאת המסע חיזק בעיניי את העובדה ששום בן אדם לא יצליח להפוך אותנו, העם היהודי, לפיסה חולפת בהיסטוריה.

גלעד דוד

יער לופוחובה

המסע גרם לי להתעניין יותר בנושא השואה. יש לי רצון לקרוא ספרים ולראות סרטים כדי לדעת על השואה, על חיי היום-יום של היהודים אז.

עמוס שדה, מתוך שיחת הסיכום

עד למסע חשבתי שהידע שלי על סבי מספיק לי ועכשיו הבנתי שאני רוצה לדעת יותר. אני מצטער שלא הכרתי אותו ואת סיפורו יותר לעומק לפני שהוא נפטר.

עמרי לבנה, מתוך שיחת הסיכום

יום מס' 6 (יום ראשון, 24.7.11)

מתחילים את היום במחנה בירקנאו, חלק מקומפלקס המחנות אושוויץ-בירקנאו. הסיור מקבל משמעות ייחודית עבורנו כאשר את ההסברים של נפתלי מלווה סיפור הישרדותו המופלא של אריה פינסקר, ניצול שואה, חבר מושב היוגב, העד שלנו במסע. ליד גדר המחנה בו שהה בקיץ 1944, ליד הרמפה שם הורדו מהקרונות הוא ובני משפחתו, הוא מספר את סיפורו. אנו צועדים ברחבי מחנה בירקנאו, וליד הריסות תאי הגזים עורכים את הטקס "לכל איש יש שם". איש בתורו מדליק נר וקורא בשמות נספים מבני משפחתו. כשהשמיים מתקדרים וגשם מתחיל לרדת אנו מצטופפים באחד מביתני המגורים של אסירי המחנה. שומעים מנפתלי ומאריה על חיי האסירים ועורכים טקס מרגש נוסף. ממשיכים מבירקנאו אל אושוויץ 1. בזמן המלחמה - מחנה ריכוז וכיום מוזיאון לזכר השואה. עוברים בין הביתנים ומבקרים בחדרים עמוסי הפריטים המעידים באופן מוחשי ונורא על הזוועות שהתרחשו במקום. בדרכנו חזרה לקראקוב אנו מבקרים בחשאנוב, עיירה ששוכנת במרחק 18 ק"מ מאושוויץ. במהלך מלחמת העולם השנייה הוצאו שם להורג כמה מבני משפחתו של זיו מעיין.

...קשה לצמצם מסע גדול של שמונה ימים לדף אחד קצר. מסע שדרש ממני, ואני בטוחה שגם מאחרים, כוחות נפשיים מאוד גדולים. ימים ספורים לפני המסע לא יכולתי לישון בלילות; המחשבות על ארץ שבה רצחו כל כך הרבה אנשים מהעם שלי בכלל, ומהמשפחה שלי בפרט. להיות במקומות שהם היו! המחשבה הזאת הלחיצה אותי מאוד. כשהגעתי לפולין ראיתי דברים ולא הצלחתי להבין. לא הצלחתי להבין איך בארץ הירוקה והמתפתחת הזו התרחשו כאלה זוועות. לא הבנתי למה, למה מגיע אדם למצב שבו הוא מחליט שהוא רוצה להשמיד עם? איפה ההומניות של אדם כזה? המקום בו התחלתי להבין את גודל האסון של השואה היה אושוויץ. ליד תאי הגזים, בזמן טקס "לכל איש יש שם" שאני ועוד כמה מחברי המשלחת ארגנו. הייתי צריכה לשיר "דמעות של מלאכים" ואיך שהתחלתי לשיר - גשם החל לרדת. רק אז הבנתי את גודל וחומרת האסון. ...לאחר כמה שעות כשנרגעתי עלתה בי מחשבה מעודדת: יש לי משפחה, יש לי מדינה, ואנחנו ניצלנו!

עמית עבודי, מתוך יומן המסע

הרגע הכי משמעותי עבורי היה טקס הקראת השמות באושוויץ. כשכל אחד אמר שם של קרוב משפחה זה שבר אותי והבנתי כמה השם הוא דבר חשוב. הערך אותו אקח מהמסע הוא גאווה לאומית: אני רוצה לשמור ולשמר את הארץ שלי ואת האנשים שסביבי. ברק, מתוך שיחת הסיכום

הדבר שנחרט בזיכרוני באופן הכי חזק אלה ערימות החפצים האישיים שראינו באושוויץ ובמיידאנק. מכיוון שכל פריט בערימות אלה מייצג עולם של בן אדם. אלה נוי, מתוך שיחת הסיכום

**"אושוויץ תיהפך לעשן חולף אם
לא ילמד ממנה האדם את לקחו
ואם אמנם תהייה אושוויץ כלא
הייתה מעולם - לא יהיה האדם
ממילא ראוי להמשך קיומו"**

ק. צטניק

...בפולין, המקום שהכי השפיע עליי היה מחנה ההשמדה בירקנאו. כשעמדנו שם היה קשה להאמין שבמקום הזה, בני אדם כמונו הרגו מאות אלפי אנשים בלי כל סיבה ובלי כל היגיון. לדעתי, אריה תרם למסע שלנו בצורה שאין לתאר, הוא תרם בגלל שיש לו אינסוף מידע להוסיף על כל דבר שנפתלי אמר, וסיפר לנו הרבה סיפורים על מה שהוא בעצמו עבר. לשמוע את ההסבר ממישהו שבאמת חווה את השואה וניצל ולא ממישהו שלמד על השואה, נותן הרגשה אחרת לגמרי. נביל דרוואשה

...דרך סיפורו של אריה, כשגיליתי שסבי היה עם אריה באותו הבלוק - התרגשתי... המסע גרם לי להתחבר יותר לסיפור של סבי שעבר את השואה ולסיפור של העם היהודי בכלל. חן חפר, מתוך שיחת הסיכום

לפני היציאה למסע עסקתי ב"למה?" רציתי לראות את הדברים, כי אנחנו באים ממקום טוב, יש לנו מדינה, אנחנו מוגנים וקשה היה לי לדמיין משהו אחר. הכל מתקבל אצלנו כמובן מאליו. ברגע הדלקת הנרות באושוויץ, כשאריה הדליק נר לזכר משפחתו זה גרם לי להתאזן: לא נחזור עם פחד שנאבד את מה שיש לנו, אלא נעריך את מה שזכינו לו בחיינו. אוהד שובל, מתוך שיחת הסיכום

יום מס' 7 (יום שני, 25.7.11)

עם בוקר אנו מבקרים בבית הקברות רקוביצקי, שבשולי קראקוב. בשטחו נטמנו חללים בריטיים ממלחמת העולם השנייה, וביניהם שלושה עשר חללים יהודים. אנו מקיימים במקום טקס קצר. ממשיכים אל בית הכנסת של דז'אלושיצה: בית כנסת ענק שתקרתו החסרה ממחישה את עוצמת החורבן. קיילצה: העצירה הבאה שלנו. בפתח בית הקברות היהודי עומדת מצבה, עשויה משברי מצבות של קברי יהודים מחוללים. אתר מיוחד בבית הקברות מספר על הפוגרום שערכו הפולנים ביהודי קיילצה ששבו הביתה לאחר המלחמה. ממשיכים בנסיעה ללודז' ומגיעים אל העיר עם חשיכה. אחרי ארוחת הערב עורכים שיחות סיכום בקבוצות.

היה לי מסע מיוחד. גיליתי דברים על העבר של המשפחה שלי. המסע מעלה בי הרבה שאלות והשאלה הכי גדולה היא: למה? המשמעות הכי גדולה שאני לוקח מהמסע זה הערכים. שום דבר לא מובן מאליו, עובדה שיש לנו מדינה עם צבא וביטחון. אני יוצא עם הרבה תקווה ורוצה לחקור עוד על סיפור המשפחה.

תומר דוניו, מתוך שיחת הסיכום

למרות שאנו מבקרים במחנות ההשמדה ובאתרים בהם קרו הזוועות, אני עדיין לא מצליח לדמיין את הסיטואציה, ומרגיש כאילו איני יורד לעומקו של עניין. אוהד שובל, מתוך שיחת הסיכום.

יום מס' 8 (יום שלישי, 26.7.11)

לודז': רגע לפני תזוזת האוטובוסים מספיק עמית פלג לבקר (בליווי נפתלי) בכתובת של בני משפחתו, שחיו בעיר לפני השואה. בבית הקברות היהודי של לודז' אנו שומעים על קורותיה של קהילת לודז' שלפני המלחמה. מתוודעים לסיפור שואת יהדות לודז' ליד קברי המתים מתקופת הגטו. בתום הסיוור אנו מסייעים בעבודות גינון בבית הקברות. מפנים עצים אדירים (שנפלו בסופה של היום השני) מעל הקברים, מקרצפים מצבות ומעשבים ביניהן. כיכר השילוחים "רדגסט": האומשלגפלץ של לודז'. שם, צפופים בתוך קרון, ואחר כך פוסעים במנהרת הרכבת לומדים על גורלם של יהודי הקהילה. צילום קבוצתי וטקס קצר שעורכים שותפינו למסע חותמים את שהותנו במקום. נוסעים לוורשה. פוסעים במסלול הגבורה המספר את סיפור מרד גטו ורשה. עוצרים מול אנדרטת המרד של הפסל רפפורט, ומקשיבים לסיפור המרד וגיבוריו ליד האנדרטה הצנועה ברחוב מילא 18. כאן שכנה מפקדת המורדים בהנהגת איש השומר הצעיר, מרדכי אנילביץ'. כאן אנו מקיימים את הטקס האחרון על אדמת פולין. בערב, לפני הטיסה חזרה אנו נפרדים בתודה ממלווינו הפולנים, בארוחה חגיגית במסעדה. עם לילה ממריאים חזרה לארץ עמוסים בחוויות.

עד למסע חשבתי שהידע שלי על סבי מספיק לי ועכשיו הבנתי שאני רוצה לדעת יותר. אני מצטער שלא הכרתי אותו ואת סיפורו יותר לעומק לפני שהוא נפטר.

עמרי לבנה, מתוך שיחת הסיכום

אני לוקחת מהמסע ראייה אחרת של הדברים, פרופורציות שונות ובעיקר את ערך המשפחה. למדתי להעריך את הדברים הקטנים בחיים, שנראים מובנים מאליהם.

יערה ראוף, מתוך שיחת הסיכום

אחרי המסע אני אהיה אדם טוב יותר ואני מעריך יותר את מה שיש לי.

ניר הלפנד, מתוך יומן המסע

אני אזכור את כל הדברים שהביאו לי "בום" לפני: שבע עשרה אלף אבנים באנדרטה בטרבלינקה, ערמת הנעליים במיידאנק, השדות באושוויץ-בירקנאו, תאי הגאזים...

ברק אסרף, מתוך שיחת הסיכום

המסע שלי:

לפני המסע לא ידעתי איך ארגיש ואם אתחבר למסע כמו תלמידים בשכבות מעלינו. למרות זאת לא הייתה שאלה בכלל אם לצאת למסע לפולין.

במהלך ההכנה לקראת המסע הוקראו קטעי זיכרון רבים. באחד הקטעים נאמר ש"לב אנושי אחד לא יכול להכיל שישה מיליון כאבים". ..בקושי כאב אחד אפשר להרגיש. עם הפחד הזה בדיוק יצאתי למסע. פחדתי שלא אוכל להתמודד עם הכול, ושהכול פשוט יעבור לידי. במהלך המסע, בין גטו למחנה השמדה, בין לילה במלון, לשעה חופשית בקרקוב, צצו להם רגעים של הבנה, בהם הפך המספר 'שישה מיליון' לאלפי סיפורים אישיים ופרטיים. דברים קטנים שהמחישו לי שבאמת הייתה שואה, עם סיפורי חיים שנקראו, עם כאב וסבל, ועם סיפורי ההצלה, שהיו לא פחות קשים.

הרגע הראשון היה המפגש עם יומן התמונות הקטן של משפחתו של נפתלי, המדריך שלנו. הפעם השנייה הייתה עם היציאה מתאי הגזים במיידאנק, חוויה קשה לכשעצמה. פגשנו בסיפורו האישי של אריה, העד שלנו. אריה ישב על הכיסא הנייד שלו והסביר לנו מה מרגיש ילד בזמן שהוא אינו יכול לסמוך על הוריו שיגנו עליו. לאט לאט התאספנו כולנו סביב אריה והקשבנו לתחושת חוסר האונים שבקריעת אדם מכבודו, זכויותיו וחיייו.

עם כל הטראומה שעבר, לא ראינו את אריה כאדם שבור ומרוחק, החי בצלו של השכול. בכל עת סיפר לנו אריה לא רק על המלחמה, אלה גם על החיים שאחרי, על משפחתו, חיייו והספר שהוא כותב בימים אלו. אריה סיפר לנו גם על הזיכרונות מלפני המלחמה. החיבור עם אריה נתן לי לראות את כל המסע באור שונה ממה שחשבתי. אריה המחיש את המלחמה בצורה ששום ספר, שיר או טקס לא יכלו להמחיש.

לסיכום: לפני המסע רציתי לחשוב שבסוף המסע אמצא את עצמי אוחז בזיכרון פחות כגוש היסטורי שלא יורד בגרון, ויותר כמו סרט, שאפשר לראות אותו בקולנוע. לא הצלחתי. לגמרי. עם זאת אחרי המסע, הסיפורים, המבנים ובעיקר ה"להיות שם". עזרו לי לעכל את הרגש.

ירום חזן

